

تورک پورسی

نومرو ۲

تشرین ثانی ۱۳۴۰

جلد ۱

اجتماعی تاریخچه اوسته بر تجربه

بوگون کوریورزکه تاریخ باشقه تورلو یازیلیور . آرتق تاریخ کتابلری پادشاهلرک خاندن عبارت اولقدن چیقیور . ملترک ترجمه حالی شکلنه کییریور . فقط ملترک ترجمه حالنده کوریلن برطاقیم واقعه لری چیقارانلرده واردر . بویله وقعه چیقارانلر ایچنده ایسه پادشاهدن طوتکزده متروی بردرویشه قدر ظاهراً اهمیتسز کیسه لرده بولنیور . ایسته بوین طولایی ملترک باشایشنده بویوک دکیشکلکله واسطه ویاسب اولانلرده تاریخده برر اون قازانیلر ؛ یعنی یاحرمته ویاذلته محکوم اولورلر .

فقط ملترک شودیدیکمز بویله تاریخنی یازمق قولای دکلدر . هر هانکی بر دورده برملترک ناصل یاشادیغنی تیاترو صحنه سنده ویا برتابلوده کوسترلیدیکی کبی تصویر ایده بیلیم ایچون اودورده کی وقعه لرک همان هپسنی بیلیم کرک . بویسه اودورلره عائد یازیلان تاریخلری ، محکمه سجللری ، بنالری ، کتابه لری ، وقیه لری ، حتی ضرب مثل ، شرقی ، تورکی ، ماصال ، بیلجه ، چوجوق اویونلری و اویونجاقلری ، اوزماندن قاله اشیا نه وارسه طوبلامق ، یوقلامق اولنردن بر حکم چیقارمقاله اولور . بز ایسه نه اوله تاریخلر یازمشز ، نده اواسکی یادکارلری طوبلامشز ! حال بویله ایکن بزدن اورویا ملترلینک تاریخنی کبی تاریخ بکلیمک برآز عجله اولور . بویله اولمقاله برابر تاریخمه اوله براسقامت ویریه شیمیدین باشلامق ضروریدر . ایسته بودوشونجه ایله اجتماعی تاریخمه دائر بر قلم تجربه سنه یلتنیورم . اسکی شهر وسکود اوواسیله دو مانع داغلری تا اوزاقلردن کش ، صاف ویزی بر آلائی تورکه یورد اولارق کوسترلشدی .

بویوردک شرق طرفنده ده اوجک کش ، عصرلرجه قونوب کوچدکدن صوکره شهرلر یلشمش تورکلرده وارایدی . وقیله سلچوق اوغللرندن سلجان شاه ودها برطاقیم بکلر معینده کلن اوتورکلر راحت وحضور ایچنده یاشامقده ، باشلرینه کچن سلچوق سلطانلرینک دامارینه کیرن ایرانی ویا ایرانیلشمش وزیرلر ، عالملر النده اداره ایدلمکده ایدیلر . فقط حکومتک بویله غیرملی اولیشنه رغماً اصل ملت ، خلق تورکلکنی ملیتی محافظه ایتمکده ایدی .

اکثریسی اوغوزلرک قایی صویندن اولق اوزره دیگر بویلدن ده ارطغرل معینده کی تورکلر شرقده وجوبده کندیلرندن دها زنکین دها مترقی تورکلره تماس ایتمکده ، دها دوغریسی اونلری یزانس روملرینه قارشی مدافعه ایله مکلف

بولمقده ایدیلر . درت بش یوز چادردن ، تقریباً درت بش بیک کشیدن عبارت اولان بوصاف تورکلر اوجه یعنی حدودی محافظه ایچون کتیرلشلر ، فرصت بولورلر سه دوشمان ایلمه ده آقین ایدرک حکومت نامنه ایل آچهیه ، غنیمت آلمه یه مأمور ایدلشلردی . ایشته بوتورکلرک قادینلری ، شیمدی حالا آنادولی یوروکلرنده کوردیکمز کی قویون و اینکلری صاغق ؛ بونلرک سودندن یوغورت ، پینیر ، یاغ چیقارمق تارخانه یایمق ، قویون و کچلرک یایاغی و قیللرندن ، آبالر ، کچلرک تپک و دو قومق ، چوجوقلر باقمق ، اوی اداره ایتک کی ایشلرله اوغراشیرلردی یعنی دی یه بیلیرز که اوزمانکی اوحیاتی طبق شمدیکی یوروکلرده اولدینی کی ایدی .

فقط ارکک حیاتی باشقه ایدی ، ارککلرک باشلرندن بکلر ، آبالر ، چاووشلر بولنیوردی . خلقت الی سلاح طوتانلری عمومیتله «سو» یعنی عسکر ایدی . قبیله رئیس برره سفرد آشیله جکی زمان بوسولردن اوندقچنک «چریک» یعنی بالفعل عسکر اولاجق قمرزی اوقلر داغیده رق اعلان ایدردی . بویه جه عسکره چاغیریلانلر اولا اوتر اوتر اونباشیلرله طوپلانلر ، اون اونباشی بر یوزباشی معیتته ، اون یوزباشی ده بر بیکباشی اداره سنه طوپلانلرلردی . «سو» لرک یات و یاراقلری یعنی سلاحلری داغما حاضر و تمیز بر حالده بولندیلرلور ایدی . چریک اولمایه چاغیریلانلر سلاحلری قوشانور ، آتیلر آتلیینه بئر طوپلانلرله جق یره کیدرلردی . اوراده بویروقلر «ضابط» ، بکلر ، چاووشلر ، آبالر کندیلرینی قطعه لره آیررلردی . ایشته بویه جه طوپلانلر غازی اولمایه ، سفرد آشمه یه کیدیورلردی . بونلرک هر بلوکنده کندیلرینه مخصوص بایراقلر بولونور ، سفرد کیدیلیرکن داووللر ، قوبوزلر ، قواللر چالنه رق کولوشیلر ، اویناشیلر عادتاً دو کون ایدیلر ایدی . سفرلر اکثریا میدان محاربه لرندن ، دوشمان قوغالمقدن نتیجه ده ایل آچق ، یورد قازانمق و غنیمت آلمقدن عبارت ایدی .

سفرلر اکثریا غلبه ایله نتیجه لیردی . چونکه بوکاشترک ایدنلر غالب کلیرلر سه «غازی» اولورلر ایدی . ایشته بوسیله درکه اوردو افرادینک چوغی «غازی» ایدی . دوشمان بوزولدیغی زمان اله کچن کویلرک ، حصارلرک کلیسانی جامعده

تخویل اولنور، داوادلر، کلیملر، کچهلر غازیله اولشدیریلیر، کنج ارککلر اسیرایدیلیر، قیزلری ده غازیله نکاحلانیددی. بویله جه عزالدده غازیله مزه کوز قویان روم قیزلری محاربه دن صوکرده یاروقلیلیری بولوب اونلرله اولنیرلردی. غازی عبدالرحمنه عاشق اولان آیدوس تکفورینک قیزی بوکا شاهددر.

ایشته اوجده کی ارککلک وارلک حیاتی هپ بویله ایدی. محاربه ده یارارلنی کوریلنلر غازیله آردسندده پارمقله کوستریلیر، رتبه لری یارارلقلرینه کوره یوکسلیر ایدی. شهید اولانلرک مزارلی ایسه اردولرک ایلری حرکتیه بره هپ ایدی. بوقتو حیات اوج اهلایسنی باشقه برحاله قویدی. اوزمان بیزانس ایمپراطورلنی ده سلجوق سلطنتی کی ضعیف درشمش، بو حکومتک اوجنده یعنی بزه یاقین قلعه لرده بولنان قوماندانلری عادتاً حکومتی طایماز اولمشلر ایدی. بویله باشمز یرده ایسه کیفی ایشلر چوق اولور. بوسبیلده آجدیغمز یرلرک روم اهلایسنی مملکتی براقوب کیتیمور، حمایه مزده راحت ایدیورلردی. فقط صرف کندلی راحتلی اچچون بویله حکومتلرندن آیریلان روملرک چوغی قلاباً، فرصت بولورلرسه علناً بزی تحقیرایتمه یی، بزه فنالق ایتمه یی، بزی بایاغی کورمه یی هیچ برزمان اونوتمه مشلردر. فقط بزی تقدیر ایدنلری، بزه خدمت کورنلری ده وارددر. ایشته بونلردن ازجه کوسه میخال بونک الک مشهور مثالی در. بیزانس وتورکلردن اوجلرده بولنان بکلر واهالی دائماً حرب حالنده بولمازلردی. تجاوزت وسائر منفعت اوعرنده آرا صره متارکهلر، مصالحهلر حتی اتفاقلر بیلده اولورایدی. ایشته بیله جک تکفوری کوسه میخالده بزی تقدیر ایدنلردن بر قوماندان ایدی.

سیواسلی رحمی پاشایه عائد اولوب بالآغره غیب اولان بر مجموعه ده کوسه میخالک نصل اولوبده مسلمان اولدینی شوپله حکایه اولنور:

بر بهار موسمنده تورکلر عادتلی وجه ایله یابلایه چیقمشلردی. عثمان بک عائله سندن طوسون بک آدی برچو جق برکون قیرده یولنی شایریش، سوریسندن، آناسندن آیریش برقوزی بولش آلمش اوبه سنه کتیرمش. بونی کوردهن آناسی، — اوغلم، دیمش، بوقوزوی زده دن آلدک؟

- آلامدم . آنه ، باشی بوش بولدم . آلدیم . کتیردم .
 — اوغلم بونک صاحبی وارددر . کتوروب اوکا ویرملی سین .
 — صاحبنی نروده ، ناصل بولهیم ؟
 — بوقوزی بزمکیلرک دکلددر . اولسه اولسه حصارده کیلرکدر . اورایه شمدی
 کیدرسین . هانکی اوده بوقویون محزون محزون مهلیورسه اورانکدر .
 هایدی یاوروم کوتور کورهیم سنی .
 طوسون بک قوزی بی آلمش . حصاره کیتمش . براودن حزین حزین بوقویون
 مهله ییتی دوتمش . ایچری کیرمش . بوقوزی سزکمی دیتش . اوت بزمدر دیمشله .
 طوسون — بن بونی قیرده بولدم . پک بکنندم . آنهم ایسته مدی . هایدی
 صاحبنی بول دیبه بنی بورایه کوندردی . فقط قوزی بی پک سودم . بونی بک صاتیکنز .
 — قوزوی بزم قیرده پک سویور . صاتامایز .
 — اوله ایسه ماعده ایدیکز . بنده آرادده صیره ده کلهیم . قوزی بی اوقشایهیم .
 شو معصومانه تکلیف قبول ایدلش . طوسون بک قوزی بی اوقشامق ایچون اوه
 دوامه باشلامش . بو وسیله ایله قیز وعائله آراستده بر مناسبت پیدا اولمش . آرادن
 زمانلر کچمش . برکون میخال بک عثمان بکه کندیسنجه مهم بر خصوص ایچون ،
 خصوصی بر ملاقاتده بولتمق ایستدیکی خبرنی کوندردمش .
 عثمان بک قبول ایتش . تعیین اولنان یرده بولوشمشله .
 میخال بک — بویوک برمشکلم وار . بوندن آتجق بنی سن قورتارا بیلیرسین .
 — مشکلم نه در خیر اوله ؟
 — بزم قیزی واسیلس ایسته یور ، حتی اصرار ایدیور .
 — ایشته اینی یا . ایمپراطوره قاین آنا اوله جقسک . بوندن بویوک نه شرف
 اوله بیلیر .
 — شرفی یرنده قالسین . حریف قیزی ایمپراطور یچه یاپاجق دکل . قاپاته جق .
 — او حالده بن نه یاپایلیرم تابع ایله متبوع آراسنه ناصل کیره بیلیرم .
 — امان افندم بوکا بر چاره بولوکز .

— ہا عقمہ ای کلدی . قیزی ہم تبعہ مدن بریسنہ اللہک امریلہ نکاح ایت .
اوزمان حمایہ بورجم اولور .

— قیزی کیمہ ویرہلم ؟

— ایشتہ مثلاً ہم طوسونہ !

مسئلہ نک شو صورتلہ حلی اوزرینہ کوسہ میخال اسلامنی اظہار ایتش .
کوستردیکی یازارلقرلہدہ دیگر مسلملر کبی « غازی » عنوانی آلمشدر .

عثمان اوغللری آراسندہ پوست قاوغاسی بک اسکیدر . ارطغرلک وفاتندن
صوکرہ قبیلہ ازکاننک اجرا ایلدیکی بر « کنکاش - مشورت » دہ یرینہ عثمان
بک « خان کوتارلمش - اجلاس ایدلمش » ایدی . فقط عموجہسی دوندار بک
یونی اصلا قبول ایتیمور ، ہر فرصتہ خصوصتی کوستریوردی . نہایت
برکنکاشدہ عثمان بکک آتدینی براوقلہ تلف اولدی .

اورخانہ علاءالدینک آراسندہ پوست قاوغاسی اولدینی تاریخلرک کیزلی قیاقلی
حکایہ لرندن آکلاشیلیور . ساوجی بک عصیانی ، قوصودہ یعقوب چلینک اعدامی ،
بایزیدک شہزادہ لری آراسندہ اون بریل دوام ایدن محاربہ لرعائلہ رابطہ سنک نقادار
چوروک اولدینی ، نہایت ہر جلوسدہ مدعیلرک اعدامی حقندہ فاتح قانوننامہ سنہ
برمدہ قونولماسنی انتاج ایتشدر .

سلچوق حکومتک ضعیف یوزندن خلق کندی حقوقنی مدافعہ مجبور اولمش ،
بربر وحامجی اصنافندن ماعدا بوتون خلق صنفلری آراسندہ بر « اخیلک » قارداشلق
مسلکی حصولہ کلشدی . ہونلرک کندی انتخاب ایتدکلری ذواتدن مرکب مجلسلر
طرفندن خلقلک ایشی کوریلیر ، آسایش وامینیت محافظہ اولنورایدی . حتی ادہ بالی
ودامادی اولان عثمان بکدہ اخیلردن ایدی .

اخیلر ایچندہ بویوک حرمت قازانلر شورادہ بورادہ یاریم یامالاق اوقویوب
کلش شیمدیکی تورکن قبیلہ لرنده حالا کوریلن فاقیلر « فقیہ » ایدی . فقط کرک
فاقیلر کرکسہ فاضیلر حسبی اولہرق وظیفہ لری اجرا ایدرلردی .
تورکلر ویرکیلردن ، تکالیفدن معاف ایدیلر . بازارلردہ باج آلیر . تارالارک

عشری ویریلیر ایدی . دوشمان مملکتنده ایدیلن چاپوللر هر کسی زنکین ایتش ایدی . اورخان بک زماننده زکاة ویره جک فقیر بولنه مادینقی تاریخلر یازیور . قاضیلر ، قایلر خلقلک حقوقنی احقاق و اخلاقنی تصحیح کبی خدمتلرده بولندقلری کبی کیکللی بابا ، قرجه احمد کبی ولیلرده عسکرک معنوی قوتنی آرتیرلردی . بونلرک تکیه لرده یونس امره نك ، شیاد حمزہ نك ، قایقوسزک ، عاشق پاشانک شعرلری اوقونور ، قوبوزلر چالنه رق مریدلر وجده کتیریلیر ایدی .

عثمان بک عادتاً اوچده براخی باشی ایدی . جماعت ایشلرینی حرب و صلحی ، کتکاشلرده حل ایدردی . اورخان بک قارداشی علاءالدینک یاردیمی ایله ایشه بر حکومت شکلی ویردی . سکه باصدی ، بیتی لرله حکملر طاغیتدی . فقط اورخان بکک اصل بکلکی اوردو قاضیسی اولان چاندارلی خلیل افندینک خیرالدین پاشا عنوانیه صدارته کلسیه باشلار . فقهده و سیاستده دهاسی ثابت اولان خیرالدین پاشا اسیرلردن ، مملکتک ایلری کلن خرستیان عالمله لرینک سچمه چوجقلرندن تشکیل ایلدیکی یکچیری اردوسی دولته بر قوت ویردی .

یکچیریلر سلاح قوللانه بیلدکلری قدر اوردوده قایلرلر ، قیشله لرده یاتار ، اولنه مز ایدیلر . ایشته بوندن دولانی یکچیریلکک تورک نفوسنی آرتیردینقی حقتده کی ادعا چورو کدر . برده شهر و حصارلرده ؛ خرستیان تبعه واروشلرده ، تورکلر حصارلرده بولندینقی جهته دایما بواکی نوع تبعه آیری یاشارلردی . آنجیق آرزوایدنلرک اهتداسی قبول ایدیلیر ، تورک جماعتنه قاتیلیر ایدی .

آنا دولیده تورک سطوتی قیران موغوللردر . موغول استیلاسی آنادولوی ماده و معنأ بک کیری کوتوردی . تورکلر حالا شدتیه تاریخده اون براقان ابومسلمی « ابومسلم دیوانی ! » ديه خاطرلرندہ طوتدقلری کبی « علی جنکیز اویونی = ال جنکیز اویونی » نیده اونوده مامشلردر . کذلک سرسری « سرکدشجتو کیمسه لره « خراسانی » و دوشونجه سز و تدیرسز آدملر ایچونده « عقلی خراسان » تعیرلری ده آنادولوده ، آنادولو خارچنده وبالخاصه خراساندن کلن کیمسه لره قارشى حاصل اولان نفرتی ارايه ایدر .

بوتون آنادولی ای الده طوتان ، حکماری آلتنده تیره تن موغوللر تاغرب
 اوجنه قدر نفوذلرینی یوریدیورلردی . اورخان بک علی بک طرفدن تورک
 تاریخ انجمنی مجموعه سنده نشر ایدیلن سکه لرنده کی اچیچ بوجوجلکک سبی هپ
 موغوللردن کندیسنی صاقیمق قورقوسیه تاویل اولنه بیلیر . آنادولی آنجیق ابوسعید
 بهادر خانک وفاتیه نفس آله بیلدی . بدایتده عثمان اوغللری هپ اوجده ایل آخمله
 مملکتلرینی کنیشه تیورلردی . آنادولیده توسعلری صاتون الملق کی مصلحانه
 برصورتده اولیوردی . ییلدیرم یازید آنادولینک وحدتی لزومنی آکلادی .
 بکلکلری بربرر قالدیردی . اکر اورتیه قرون وسدانک بر ناپولئوندن باشقه
 برشی اولیان دمیزلنک سرکرده سی چیمسه ایدی آنادولی برلکی واستانبول
 فتحی یارم عصر اول حاصل اولدجقدی . یازیدک اورتدن قالمه سی آناتولی ای
 یکیدن پارچه لره آیردی ، اتخاری ایسه عثمان ایلی اوغللری آراسنده کی حربلره
 قانه بویادی .

یازید اوغللری وقیله خواجه کیسلان استانبول ایمپراطورلرینه هدیه لرتقدیمی ،
 قیزدن ارککدن کندی عائله لرندن رهینه لرویرمک کی کوچوکلکلر کوستردیلر .
 بربرینک الدن حکومتی الملق ایچون تورکلری بربرینه قیدیردیلر .
 برکت ویرسون که قاضیسکرلر ، وزیر اعظملر ایلری کلن قوماندانلر هپ
 تورک ایدی . بوصورتله تورکلک برلکی قیرلما دی .

ایکنجی مراد حکومتدن مستغنی ، معارفپرور برذات ایدی . اوتدن بری بابادن
 اوغله انتقال صورتیه چاندارلی عائله سنه منحصر کی کورینن صدا عظملقه علمادن
 قوجه محمد پاشایی کثیرمکله وزیرلکک ارثی اولمديغنی کوستردی .

— صوکی وار —

دارالفنون تورکک لسانیاتی تاریخی مدرسی

نبیب عاصم